

NÉHÁNY ERDŐTÖRTÉNETI ADAT A DRÁVA MENTI KOCSÁNYOSTÖLGY- ÁLLOMÁNYAINKRÓL

Papp
Tivadar

Az erdészeti irodalmat tanulmányozva kevés cikket, tanulmányt olvashatunk erdőgazdálkodásunk „vastartalékáról” — tölgyeseinkről. A Dráva menti kocsányos- és szlavontölgy-állományok, szinte mostohagyerekként kezelt témái mai irodalmunknak. Rövid tanulmányomban egy-két erdő történeti adattal szeretném bővebben bemutatni a Dráva sík legértékesebb faállománytípusait.

Ha már erdő történetéről beszélünk, álljon itt idézetként *H. Leibundgut* néhány sora: „A természettörténet és a történelem csak teljes összefüggésében teszi lehetővé a meglévő megértését és a bekövetkező előrelátását, s ezért az erdő átalakításának hosszú távlatra történő értelmes irányítását. Ami van, azt csak abból érthetjük meg, ami volt és mindkettő alapvető ahhoz, ami lesz.” (*Az Erdő*, 1965. 275. oldal.)

Az Ormánság erdőgazdasági tájhoz tartozó Dráva menti kocsányostölgy-állományok nagy része a Selyei Erdészet területén fekszik; Lakócsa, Potony, Tótújfalu, Dencsháza, Bürüs, Várad község határokban 2812 ha területen. Állománytípusai gyertyános—kocsányostölgyes és tölgy—kőris—szil keményfás ártéri és ligeterdők. A szukcessziós folyamat kialakulása — mint ismeretes — több évszázad eredménye. Ezt igazolják a mai faállománytípusok fafajainak legelső írásos emlékei.

A fő fafajok itt a kocsányostölgy, a magaskőris, a gyertyán és a bükk. Időrendi sorrendben haladva: 1232-ben, illetve 1262-ben Pécsbagota határjárásának jegyzőkönyvében történik említés a kőrISRől, 1251-ben a Dráva északi, mocsaras partján Ebres határjárásában találunk feljegyzést a gyertyánról. Szakmai szempontból igen érdekes, hogy 1257-ben Sámód határjárásában megemlítik a bükköt mint állományalkotó fafajt. Tehát a bükk, amely közismerten montán, azaz hegyvidéki fafaj, őshonos volt a Dráva mentén! Természetes előfordulásait ma is megtaláljuk Bürüs, Dencsháza idős faállománytípusaiban. A kocsányostölgyről 1550 körül *ilex*, *theelfa* néven egy Dráva menti unitárius pap írásaiban találunk feljegyzéseket. A tölgy—kőris—szil ligeterdők típusjelző lágyszárú növényéről, a *Carex*-ről (*remota*, *brizoides*) is találunk feljegyzést az Aszuági uradalom 1228. évi hamis határjárási jegyzőkönyvében. (*Reuter Camillo*: Történelmi adatok az Árpád-kori Baranya megye növényföldrajzához. 1963.)

Két évszázad elmúltával 1765-ben *Daun* és *Lacy* tábornokok javaslatára *Mária Terézia* elrendeli az egész ország területét ábrázoló I. katonai felmérést. Mivel ez a munka *II. József* uralkodása alatt fejeződött be, helytelenül „József korabeli felvételek”-nek nevezik. A felméréseket 1766—1773 és 1782—1785 között végezték 1 : 28 800 méretarányban, grafikus háromszögelés alapján. (Földrajzi közlemények, 1958. 182. old.)

Tartalmilag számunkra az erdőterületek feltüntetése a leglényegesebb. Itt kell megjegyeznem, hogy a sík területen történt felmérések és az azt követő ábrázolások mai szemmel nézve is pontosak, perspektív torzulásoktól mente-

sek. A fent említett községek közül Lakócsa, Potony, Tótújfalu erdőterületeiről az 1784-ben készített térkép összehasonlítható a legújabb felvételű üzemtervi térképpel. A térképek összevetéséből láthatjuk, hogy közel 190 év elegendő volt ahhoz, hogy a hajdani fás vegetációt alkotó kocsányostölgyeseink az oktalán gazdálkodás martalékává váljanak. A nagymérvű földéhség és nem utolsósorban az a felismerés, hogy az öntéstalajon álló tölgyesek talaja jó termőképességű mezőgazdasági terület, a fenti faállományok több ezer hektárjának ki-termelését okozták.

Erdőtörténeti szempontból szervesen kapcsolódik a korabeli gazdálkodáshoz Albrecht főherceg sellyei uradalmának leírása 1870-ből. Az alábbiakat olvashatjuk: „Az erdőirtás oka: az úrbéresek, zsellérek faizási jogának megvásárlása miatt földre volt szükség. Ezért a majorok építésekor kihatították a kívánt területeket és földjuttalék formájában az úrbéreseknek és zselléreknek adták.”

Az aránylag kis parcellák kitermelése során nem gondolták, hogy évtizedek múltán több ezer hektárral csökken az erdőterület. Az erdőgazdálkodás során tervet csak a fakitermelésre készítettek, s ezt irtási tervnek nevezték. Az ún. haszonfa kitermelése jelentette a leglényegesebb gazdálkodási feladatot. Erdőművelés terén már a jövő faállományaira is gondoltak. A terület adottságait, főleg a tengerszint feletti magasságot is figyelembe vették az erdőművelési módszerek alkalmazásában. Az ún. berki és fennsiki erdők felújítását mester-séges úton, a következő módszerrel hajtották végre.

A berki erdőkben, melyek ma a mély, közép mély fekvésnek felelnek meg, csak az emelkedettebb földhátakra ültettek tölgyet két méter sor- és egy méter tótávolságra. A mélyebb részeket fűzzel hasznosították. A magasabb fekvésekben a tölgyet hasonló hálózatban ültették, de közé a párologtató-felület növelése céljából szintén fűzet dugványoztak. Már akkor figyelembe vették azt a tény, hogy a véghasználat után a párologtató felület letermelésével a talaj vízgazdálkodása a félnedves, nedves fokig változik.

A szabad ártérben levő erdők felújítása a Dráva vízmosásának a függvénye volt. Mivel a talaj laza szerkezetű homok, a part állandóan leszakadozott. A partszakadás következménye a véghasználatok kényszerű elvégzése a fafajok korára való tekintet nélkül. A felújulás ezért legtöbbször sarjról történt. A sarjerdőgazdálkodással a Dráva mentén írásos formában először itt találko-zunk. A ma is érvényben levő sarjerdő üzem mód és a szálerdő üzem mód a Sa-lisai Szent Jakabról elnevezett Lakócsai apátság 1887-ben felvett üzemtervé-
ben már elfogadott gazdálkodási formaként jelentkeznek.

A Lakócsa, Potony, Tótújfalu községeket, illetve azok erdőterületeit felölelő üzemtervet 19 521/1888. FM szám alatt hagyták jóvá. Az üzemtervezett terület 90%-át gyertyános-tölgyes, valamint tölgy—kőris—szil ligeterdő állománytípu-sok alkották. Az üzemterv területi adatai a következők:

Erdősült	Tisztítás	Rét	Terméketlen	Összesen
		ha		
834,48	327,18	9,40	84,10	1255,16

A tisztítás alatt a véghasználat után fel nem újított, illetve a ritkítás követ-keztében keletkezett üres foltokat értették. A terület kezelője a Lakócsai apát-ság volt és közvetlenül a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium alá tartozott. Az üzemterv a gazdálkodásról röviden a következő kritikai megjegyzéseket teszi: „Nevelővágásokról még egyáltalán nem beszélhetünk. Lényegében a ha-

szonfa kivágását célzó tervszerűtlen ritkítás volt a jellemző. A kiritkított állományokat legeltették, s ha szántónak alkalmasnak találták, úgy véghasználták (ortolták). Több évi mezőgazdasági művelés után elmakkolták és köztes műveléssel újjították fel.”

Köztes művelést három éven keresztül végeztek. Az oktalan gazdálkodás mellett a sorozatos rovar (*Lecanium Quercus*) és lisztharman károsítások alaposan megnövelték a véghasználatok területét. A kárláncolat kezdetét az 1900-as évek elején megkezdett Dráva-szabályozás és a hozzá kapcsolódó vízrendezés jelentette. A Lakócsa község határához tartozó Gerenda-erdőn átvezető Korcsina-csatornát 6—8 méterre mélyítették. A Lugi-erdőt átszelő csatorna vízleszívó és egyben szárító hatásáról már az 1896—1906. évi üzemtervben is tesznek említést. A vízrendezés és a biotikus károsítások következménye, hogy az Alsó-erdőben 1916-ban 78 ha tölgy-fiatalos teljesen kiszáradt, majd 1918—1922-ben az egész Alsó-erdőt (360,8 ha) véghasználták. A véghasználatok egy része egybeesett a szerb megszállással. Látna a száradó állományokat, a megszállók folytatták a kitermelést. A faanyagot a Dráván szállították át. Az Alsó-erdőben ma „szerb-irtás” helynév jelöli ezeket az erdőrészeket.

Visszatérve a vízrendezésekre, ezek hatása megítélésem szerint károsan befolyásolja a kocsányostölgyek termőhelyének vízgazdálkodását és ezzel együtt a természetes felújulást. Ezt a tényt már az Erdészeti Lapok 1924. évi júliusi számában *Matusovich Péter*, majd *dr. Tuzson János* a Budapesti Hírlap 1931. évi 53. számában, *Kallivoda Andor* szintén az Erdészeti Lapok 1932. évi számának 125—132. oldalán részletesen kifejti. A legújabb adatok ismeretében pl. *dr. Lovász György* „Meder eróziós és vízjárási jelenségek a Dráva Kárpát-medencei szakaszán” (MTA Déldunántúli Intézet Értekezések 1970) tanulmányban olvashatjuk, hogy a Dráva vízszintje 1880—1960 között a medermélyítés folytán Barcsnál 1,83 métert süllyedt. Ennek következményeként a környező faállományok talajvízszintje a talaj kapillaritása következtében ha nem is ilyen mértékben, de szintén lejjebb szállt, s a jelenleg is folyó vízrendezések eredményeként a tölgy gyökérzete számára felvehetetlen mélységben helyezkedhet el.

Ezután a látszólagos kitérő után térjünk vissza az erdőtörténeti témához. A tervszerűtlen gazdálkodás, a biotikus és abiotikus károsítások következményeként már érthető a faállományok jellemző adatainak, a korosztályviszonyoknak az alakulása:

Üzemtervek éve	Tisztítás ha	Erdősült					együtt
		1—20	21—40	41—60	61—80	81—100	
		ha					
1889—1923	327,2	404,6	8,0	—	—	421,9	834,5
1924—1943	68,6	667,2	289,2	125,0	—	—	1081,4
1970—1980	—	180,4	229,8	418,8	191,1	64,5	1084,6

A véghasználati faállományokat 100 éves vágásfordulóra tervezték és 10 év elteltével 120 évre kívánták felemelni a vágásérettségi kort. A fenti károsítások közrejátszottak abban, hogy már az első üzemterv lejártakor minden véghasználati állományt letermeltek, sőt a fiatalabb korosztályokból is jelentős területek kerültek véghasználatra.

A jelenleg érvényben levő üzemterv véghasználati előírása 233,8 ha, ebből 56,0 ha a nemes nyár, 177,8 ha a kocsányos tölgy. Ez azt jelenti, hogy a 61—80

és 81—100 éves korosztály nagy része kitermelésre van tervezve. A 100—120 éves véghasználati kor előreláthatóan 1889—1980. évek között nem valósul meg. Az kétségtelen tény, hogy a mai véghasználati állományok jelentős része sarjeredetű. Másrészt a károsítások következtében záródásukban lecsökkent állományok. Az 1969. évi üzemtervezés során a tölgyesek akkori állapota indokolta ugyan a vágásérettségi kor lecsökkentését, de a jelenlegi állapotot figyelembe véve főleg a gyertyán—kocsányos tölgyesek vágásérettségi kora megítélésém szerint erdőrezslet mélységben felülvizsgálatra szorul.

Az erdőtörténeti adatok és a jelenlegi állapot ismeretében a gazdálkodás feladatát a jövő minőségi faállománytípusainak kialakítása jelenti. A Sellyei Erdészeti, Lakócsa, Potony, Tótújfalu községhatároiban már megtette az első lépéseket.

634.0.236.1:65

A NYÁRASOKBAN VÉGZETT VEGYSZERES GYOMIRTÁS GAZDASÁGOSSÁGA

**Béky Albert
Gergács József
Dr. Halupa Lajos
Kovács Ferenc**

A nyárasoknak valóban gyors növekedéséhez elengedhetetlenül szükséges a belterjes gazdálkodás, elsősorban a talaj viszonylag gyommentesen tartása. A lágy szárú növények tömeges előfordulásukkal, dús gyökérzetükkel kiszorítják a nyáras gyökereit a talaj felső rétegéből, levegőtleniséget okoznak, a csapadék egy részét felfogják, vízfogyasztásukkal a talajt kiszáradtítják.

Az üzemi gyakorlat a sorközök tárcsázásával, nagyon gyakran szántással végzi a gyomtalanítást. A sorközi talajművelés után azonban a fasorok két oldalán mintegy 60—80 cm-es sáv érintetlen, tehát erősen gyomos marad, a talaj felső 10—15 cm-es rétegében a gyökereket elmetszi, a mély, nagy gyökérrel rendelkező gyomokat nem tudja aláfordítani, ezek néhány hét alatt ismét teljes sűrűséggel elborítják a talajt.

1970-ben a Kisalföldi Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság megbízásából vegyszeres gyomirtási kísérletet végeztünk a Hanságban, kotus láptalajon, erősen gyomos viszonyok között, a következők tisztázása céljából:

- a szakirodalom szerint legmegfelelőbb *Dikonirt* és *Sys 67 Omidel* gyomirtószeres felhasználási mennyiségének meghatározása;
- a szerek hatásának megfigyelése a gyomnövények különböző fejlettségi állapota esetén;
- a permetezések ismétlése szükségességének megállapítása;
- a fák egészségi állapotának változása a gyomirtás következtében;
- a különböző kezelések hatása a fák növekedésére;
- a vegyszeres gyomirtás gazdaságossága.

A feladat megoldásához két kísérleti sort létesítettünk. Az egyiket Pusztasomorja 10/b erdőrezsletben, 4 éves, egyszer nyesett nyárasban, ahol 48 db 0,1 ha-os parcellán 14-féle vegyszerezési változatot, tárcsázást és kontroll kezelést állítottunk be háromszoros ismétlésben (1. táblázat). A nyáras talaját addig tárcsázással gyomtalanították. A másik kísérleti sort Pusztasomorja 2/a